

FRANCISCO WRABETZ KÉPSOROZATA NYÍREGYHÁZÁN

A nyíregyházi Jósa András Múzeum raktárában tíz nagyméretű (232 × 219 cm), első látszatra is egyöntetű olajkép található. Ez a ma már nem teljes sorozat a honfoglaló vezérek egy részét, illetőleg Attilát, Budát és Mátyás királyt ábrázolja. A múzeumba a megyei tanács folyosójáról kerültek, és azelőtt, a múlt század harmadik negyedéig, mikor még Nagykálló volt a megye székhelye, utoljára ugyancsak a folyosón voltak, valójában — a később közlendők szerint — a gyűlésterem számára készültek.

A képek jellege azt mutatja, hogy a kállói megyeházával megközelítően egykorúak. A nagykállói megyeháza főépülete 1779-ben készen állott, teljesen berendezve azonban nem volt.¹ Az építkezési számlákat átvizsgálva, a berendezéssel kapcsolatban is sok adat jött elő, melyek értékéből sokat levon az a körülmény, hogy maguk a bútorok, szőnyegek, kályhák, gyertyatartók az idő folyamán elkallódtak. A múzeumnak ezekkel a kállói eredetű képeivel viszont fordított helyzet állott fenn: voltak képek, de hiányoztak a rájuk vonatkozó adatok. És mikor a számlák előkerültek, akkor is elég szűkszavúaknak bizonyultak. Így az 1785-ös számlaösszegezés szerint fizettek Wrabetz Ferencnek az ülésterem belső festésének munkájáért 150 rénes forintot.² Ennek a tételnek a nyugtája, ami talán részletesen közelebbit is mondhatott volna, nincs meg. Az előző évről egy 1783. szeptember 29-i számla pontosabb. A nyugta szerint Francisco Wrabetz Ju. geometra a megyétől 200 rft-ot felvett a megyeház belsejébe való négy festményért.³ (2, kép) A nyugta kiállítása nem Nagykállóban történt, hanem Nagymihályon, mely Zemplén megye utolsó községe volt Sátoraljaújhely és Ungvár között.

Nagymihályból egy másik „pictor” neve is szerepel a megyeházi építkezés számláiban, Zolnay György, kitér azonban, hogy az utóbbi a megyeháza ablakait és zsalugátereit festette zöldre, illetőleg ajtóit fahéjszínűre. Rá vonatkoztatva a festő megjelölés tehát csalóka, azonban az adat mégis segít a probléma megoldásában, mert rámutat arra a körülményre, hogy a kétféle festő egyaránt Nagymihályról jött Kállóba, illetőleg ide dolgozott. A magyarázat

¹ Koroknay Gyula, Az egykori nagykállói megyeháza (kézirat).

² „Francisco Vrabetz pro internae Domus sessionalis picturae labore ...” Pénztári számadások 1784—85. Rationes aediles pro anno 1784. Nyíregyházi Állami Levéltár.

³ Quietantia. Super Ducentis Rfloreis i e Nro 200 Rf quos ego ex cassa domestica Iti Comitatus de Zabolch erga comissionem ejusdem ICottus Vniversitatis per quatuor frustis picturae ad internam domus comitatensis instructionem requisitis ac per me erga conventionem praesentis rite et defectu sine omni levatis Sig Nagy Mihaly die 29 Sept ao 1783. Francisco Wrabetz Ju: Geometra. (Az 1. sz. kép szövege) Rationes aediles pro anno 1785. és Fasc. VI. Espensae Aediles No. 80. Nyíregyházi Állami Levéltár.

abban van, hogy mikor az előző főispán, gr. Barkóczy János 1782-ben meghalt, az új főispán az a gr. Sztáray Mihály lett, akinek Nagymihályon volt a vára és kastélya.⁴ Így az új főispán személye teszi érthetővé, hogyan dolgozott a Nagymihályon tartózkodó festő Szabolcs megye számára.

Arra a körülményre, hogy hány képet készített Wrabetz a megyeházának, csak bizonytalan utalások vannak. Az említett számla négy képről szól. De egy 1784-ből keltezett számla szerint Thelen, vagy Till debreceni asztalos nyolc képkeretet készített „a nagy házba”⁵. Ugyanabban az évben a lakatos készített „az Nagy házba 30 Nagy Szegeket az kép rámat fel szegezni.”⁶

A levéltári adatok birtokában már valószínűnek látszott ugyan Wrabetz szerzősége, bezonyítani azonban akkor sikerült, mikor az egyik, viszonylag legjobb állapotban levő képnek, mely Szabolcs vezért ábrázolja, az alsó jobb sarkában sikerült megtalálni Francisco Wrabetz szignálását, aki, mint a számlán, itt is juratus geometrának nevezi magát. Hogy a művész aláírása eddig elkerülte a figyelmet, talán annak tulajdonítható, hogy az aláírás karcolásnak látszik és csak szappanos vízzel lemosva olvasható ki.

A nyíregyházi festmények egy állóalakos portrészorozat részei: Attila, Buda, Árpád, Szabolcs, Kund, Örs, Lehel, Bulcsu, Béla, Mátyás király. Amint a megyeháza építészetileg a főúri kastélyokat követi, úgy kapcsolódnak ezek a képek a galériafestészet hagyományaihoz. A vezérek sorozatában feltűnő körülmény, hogy hiányossága mellett is megállapítható, hogy az összeállítás sem Anonymust, sem Kézait nem követi, hanem két- vagy három vezérenemzedékből válogatja alakjait, nyilván a megrendelő kívánsága szerint. Némi lokálpatriotizmus jutott kifejezésre abban, hogy az attributumokból ítélve Attila és Szabolcs látszik a sorozat legfontosabb személyeinek.

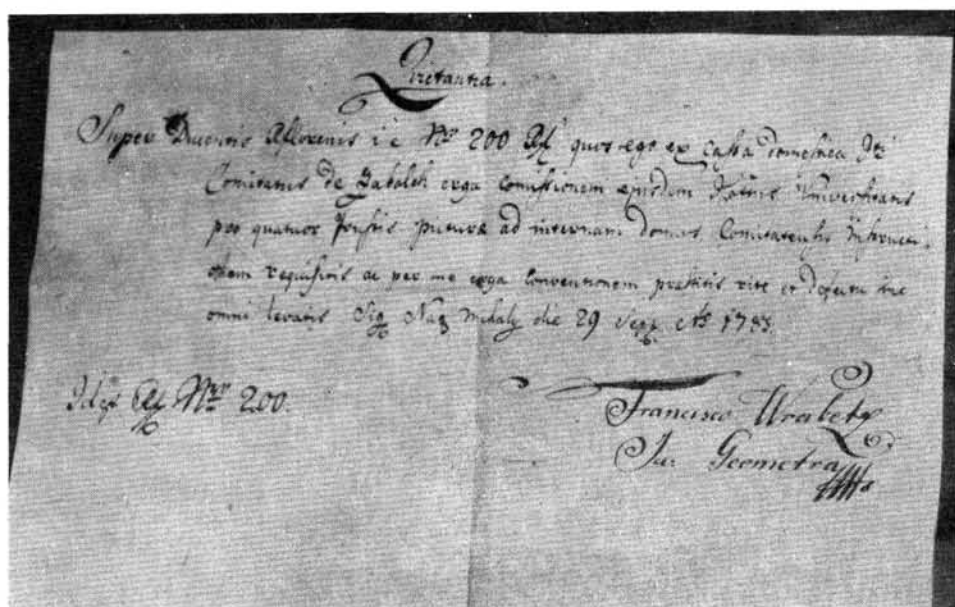
Akár ruházatban, akár fegyverzetben, vagy a háttérben eleve nem keresünk régészeti és történelmi hitelességet, — Jósza András annak idején élcelődött emiatt — a XVIII. század végével szemben ilyen igényt nem támaszthatunk. A magyar jelleget csak felületen mozgó külsőségek jelzik: nagy bajusz, Lehelnél kürt, nyíl és íj, s a háttérben gyakoriak a turbános, keleti jellegre utalni akaró lovasok. Nyilván eddig terjedt ki az idegen festőnek, de az akkori tudománynak is, az ősmagyarokról alkotott fogalma. Egyéb történelmi ismeretei sem alaposak. Buda vezér képének háttérében levő várban rá lehet ismerni a budai várra (*LXXIX. t. 1.*), melyet valószínűleg korábbi metszet után készített, mivel Mária Terézia abban az időben már ott egy palotát építtetett. A Lehel kép háttérében palánkkal övezett várkastélyt látni, Bélánál egy jellegtelen egytornyú váracskaát, de ... völgyben.

Egy bizonyos sablon követhető minden képen, előtérben sziklák, ezeken az ábrázolt személy neve, ugyancsak az előtérben rendszerint dekoratív jellegű növényzetet is találunk; az alacsonyra vett háttérben tábor, vagy lovasok, melyeknek a száma a vezér fontosságát hivatott jellemezni; a horizont fölött sárgásrózsaszín derengés, míg az alakok a sötét, felhőtlen, vagy rózsaszínes felhőség háttérében és jellegzetes erős alulnézetből szoborszerű hatást keltenek. Az alakok lábtartása is azonos: a jobb láb tipikus módon, kissé oldalt előre kilép.

⁴ Erre a körülményre dr. Nyárády Mihály hívta fel a figyelmemet.

⁵ Rationes aediles pro anno 1785. Nyházi All. Lvt.

⁶ Ua.

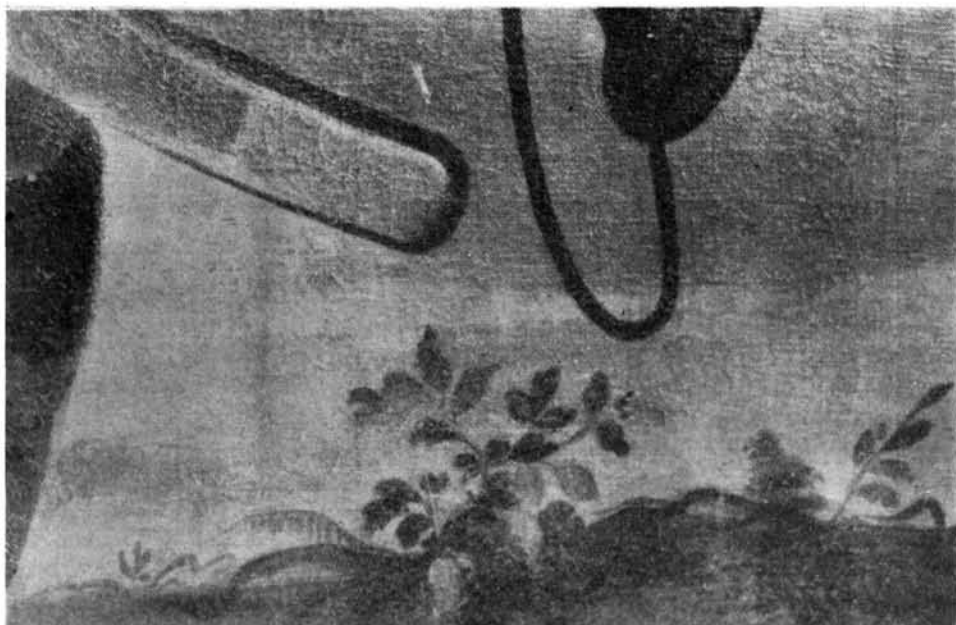

2. kép. Fr. Wrabetz sajátkezű nyugtája.

Nem tudjuk, hány ilyen képet készített Wrabetz — köztük némelyiken a segédje, Francz Appel közreműködése több a szokottnál —, azonban látszik az az igyekezete, hogy el akarja kerülni az egyhangúságot. A karokat változatos pózba helyezte, egyik-másik vezérnek zászlót adott a kezébe, cseréltette a fegyvereket, másképp színezte a ruhákat, és váltogatta a fővegeket is. Úgy látszik, minden tőle telhetőt megtett, hogy ezt a kötött és kevés konkrétummal bíró témát változatosabbá tegye. Nyilvánvaló, Wrabetz nem tartozott a nagy művészek közé, sőt bizonyos fogyatékoság is észrevehető nála, például anatómiai tudása nem biztos, különösen Lehelnél tapasztalható ez. A szemek a vastag szemhéjak miatt minden képen kissé egyformán merednek.

Vannak azonban a hiányai mellett előnyös tulajdonságai is. Tud némi karaktert is adni: Kund feje arcképszerű (LXXX. t.). Jól ért a csillogó fémfelületek és egyes anyagok fényének a visszaadásához, a fegyverek, boglárók, tollak ragyognak és megkapóak (LXXXI. t.). A dekoratív hatású növényi motívumai színben és vonalban is igen sikerültek, szinte külön kis csendéletek (3. kép). A színekkel olykor jól tud bánni, a kéket szép lazurosan tudja felrakni. Máskor a színeket szépen össze tudja fogni, például Bulesu meleg okker, Lehel hideg feketés-kék foltjaiban talán színszimbólikát is kereshetünk.

Wrabetz igazi festői értékeiről azonban csak a képek restaurálása után alkothatnánk fogalmat. A besárgult lakk és piszok miatt a színek nem érvényesülnek még azokon a képeken sem, melyek kevésbé vannak megromlódva. Másokon perog a festék, de néhány közülük át is van rosszul festve. A festmények állapota távolról sem megnyugtató.

3. kép. Részlet az előtérből (Lehel vezér festményén)

Wrabetzről keveset tudunk. Garas Klára adatai szerint⁷ Česky Brod-ban született, a közeli Prágában és Bécsben tanult, Pozsonyban és magyarországi kastélyokban dolgozott, mint freskófestő. 1799-ben halt meg.

A fentiek alapján ezekhez az adatokhoz hozzátehetjük még, hogy a nagymihályi Sztáray kastélyban is kellett dolgoznia, és Sztáray Mihály ajánlására bízták meg a nagykállói megyeháza magyar vezérek arcképsorozatának elkészítésével. Hogy a kérdéses képek jelentőségét tisztábban lássuk, idézzük, hogyan adja Garas Klára e kor művészi hátterét: „Mesternevekre, pontos keletkezési évszámra a legritkább esetben tudunk hivatkozni. A művek létrejöttének körülményeiről, megrendelő és művész kapcsolatáról nincsenek adataink.”⁸ Ha ehhez hozzátesszük, hogy egyrészt a Felső-Tisza vidéke XVIII. századi festészeti adatokban talán az ország legszegényebb része, másrészt pedig eddigi tudomásunk szerint Magyarország területén Wrabetz munkásságának nem volt kézzelfogható nyoma, akkor helyesen értékelhetjük ezeknek a képeknek a jelentőségét.

Koroknay Gyula

⁷ *Garas Klára, Magyarországi festészet a XVIII. században.* Bp. 1955. 263. lap.

⁸ U. 121.